

1. МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Організація управління в екологічній діяльності» належить до таких, що забезпечують професійну підготовку майбутнього спеціаліста-еколога.

Мета викладання навчальної дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» – дати майбутньому спеціалісту-екологу на основі теорії управління, цілісну уяву про управління будь-якою галуззю народногосподарського комплексу як єдиною системою, з урахуванням особливостей організації процесу управління в екології, як на локальному, регіональному, державному, так і на міжнародному рівнях.

Особливістю викладання навчальної дисципліни є поділ її на три головні складові, а саме: вивчення загальних основ управління, вивчення особливостей управління екологічною діяльністю в Україні та вивчення міжнародного досвіду, накопиченого у цій галузі. Велика увага при вивченні даної дисципліни приділяється міжнародним стандартам серії ISO 14 000.

Вивчення дисципліни базується на знаннях дисциплін, які є підґрунтям: «Вступ до фаху», «Нормування антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та інших.

У той же час дана дисципліна є підґрунтям для таких дисциплін як «Екологічне право» та інші (Дод. 1).

Загальний обсяг курсу «Організація управління в екологічній діяльності» складає 108 годин.

2. ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ТА НАВЧАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИВЧЕННЮ

2.1. Навчальна, аудиторна та позааудиторна робота (72 години)

Модуль 1 (20 годин). Теоретичні основи управління

Предмет, цілі і методи управління. Класифікація цілей. Класифікація методів. Організаційні форми методів.

Принципи і функції управління. Стадії виділення (відокремлення) функцій управління. Типи класифікацій функцій управління. Функції попереднього управління. Функції оперативного управління. Функції заключного управління.

Процес управління. Техніка і технологія управління. Класифікація техніки управління. Управлінська інформація. Документування та документообіг. Процедури процесу управління. Управлінське рішення.

Структура управління. Елементи структури управління. Вертикальні та горизонтальні зв'язки. Фактори. Принципи побудови структури управління.

Кадри управління. Їх класифікація. Вимоги до кадрів управління. Принципи підбору кадрів управління. Штатний розклад. Положення про орган управління, Положення про підрозділи органу управління. Посадові інструкції.

Апарат управління. Компетенція органа управління. Нормування управлінської праці. Робоче місце. Стили керівництва. Організація роботи колективу. Оцінка ефективності системи управління.

2.1.1. Нормативні навчальні елементи з модуля 1

1. Поняття «управління».
2. Початковий і кінцевий пункт управління.
3. Предмет і методи теорії управління (логічний і метод зразків).
4. Процеси управління, їх класифікація.
5. Функціональний розріз процесу управління.
6. Організація управління.
7. Технологія управління.
8. Принципи управління.
9. Функції управління (попереднього, оперативного, заключного управління, контроль, облік, аналіз).
10. Стадії виділення функцій управління (організація, мотивація, координація).
11. Цілі управління.
12. Класифікації цілей управління (за змістом, часова, за рівнем управління, за обсягом).
13. Цільовий норматив.
14. Основні методи управління (евристичні, дослідницькі).
15. Техніка управління, її класифікація.
16. Технологія управління.
17. Управлінська інформація.
18. Технічні інформаційні перетворення.
19. Класифікації інформації (за змістом, за джерелом, стосовно процесу управління, за часом, за формою, за способом фіксації інформації).
20. Види рішень (за ступенем охоплення об'єкта, за тривалістю дії, за ступенем повноти інформації, за наявністю інформації).
21. Документування та документообіг.
22. Управлінське рішення.
23. Структура управління, її елементи.
24. Вертикальні та горизонтальні зв'язки.
25. Фактори та принципи побудови структури.

26. Організаційні структури управління, принципи їх формування.
27. Кадри управління, їх класифікація (керівники, фахівці, допоміжний персонал) і принципи підбору.
28. Апарат управління.
29. Орган управління, його компетенція і структурні підрозділи (галузеві, функціональні, допоміжні, обслуговуючі).
30. Штатний розклад.
31. Положення про орган управління і його підрозділи.
32. Посадові інструкції.
33. Норми часу.
34. Стиль управління.
35. Ефективність системи управління.

Модуль 2 (29 годин). Державне управління екологічною діяльністю в Україні

Поняття функцій державного управління в сфері екології. Перелік функцій управління в екології. Контроль управління якістю природного середовища.

Система спостережень за станом навколишнього природного середовища України. Структура системи спостережень. Завдання та організація контрольних служб охорони навколишнього природного середовища на обласному рівні в Україні.

2.1.2. Нормативні навчальні елементи з модуля 2

36. Функції державного управління.
37. Функція розподілу і перерозподілу природних ресурсів.
38. Функція обліку природних ресурсів.
39. Функція просторово-територіального устрою.
40. Функція контролю за використанням і відновленням природних ресурсів.
41. Органи загальної компетенції.
42. Органи спеціальної компетенції.
43. Органи галузевої компетенції.
44. Функція планування використання й охорони навколишнього природного середовища.
45. Функція прогнозування.
46. Функція спостереження (моніторингу).
47. Функція інформування.
48. Функція екологічної експертизи.
49. Функція рішення спорів.
50. Служби охорони навколишнього природного середовища в Україні.
51. Створення Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (ОНПСУ).
52. Функції Міністерства ОНПСУ.
53. Завдання Головного управління регулювання використання природних ресурсів та державного екологічного контролю.
54. Завдання Державної екологічної інспекції.
55. Права Державної екологічної інспекції.
56. Керівництво Державною екологічною інспекцією.
57. Головна екологічна інспекція.
58. Підрозділи Головної екологічної інспекції.
59. Громадський контроль.
60. Принципи громадського контролю.
61. Громадські інспектори ОНПС.
62. Завдання й об'єкти громадського контролю.
63. Штаби громадських інспекторів.
64. Апарат державного управління в екології.
65. Організаційна структура служб ОНПС на обласному рівні.
66. Завдання Обласних екологічних інспекцій.
67. Районна служба ОНПС.
68. Адміністративний принцип організації районної служби.
69. Регіональний принцип.
70. Представницький принцип.
71. Система спостережень за станом НПСУ.
72. Об'єкти і мережа спостереження Мінприроди України.
73. Об'єкти і мережа спостереження Мінлісгоспу України.
74. Об'єкти і мережа спостереження Держводгоспу України.
75. Об'єкти і мережа спостереження Держкомгеології України.
76. Об'єкти і мережа спостереження Держкомзему України.
77. Об'єкти і мережа спостереження Держжитлокомунгоспу України.
78. Об'єкти спостереження Держкомгідромету України.
79. Об'єкти спостереження Національної космічної агенції України.

80. Об'єкти спостереження Міністерства охорони здоров'я України.
81. Об'єкти спостереження Міністерства сільського господарства та продовольства України.
82. Метеорологічна мережа спостережень.
83. Гідрологічна мережа спостережень.
84. Гідрохімічна мережа спостережень.
85. Мережа спостережень Санітарно-епідеміологічної служби.
86. Мережа спостережень у сільському господарстві.

Модуль 3 (23 години). Міжнародний досвід в управлінні навколишнім природним середовищем

Стандарти серії ISO 14 000. Що таке ISO? Загальні вимоги ISO серії 14 000 до системи управління навколишнім природним середовищем. Проведення первинного екологічного аналізу. Розробка екологічної політики. Планування екологічної діяльності. Розробка та впровадження системи управління навколишнім природним середовищем. Аналіз та вдосконалення системи управління навколишнім природним середовищем. Документальне оформлення системи управління навколишнім природним середовищем. Проект Тасіс ЄС.

Управління екологічною діяльністю в країнах світу. Досвід країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в розбудові екологічного управління. Управління природоохоронною діяльністю в країнах Центральної і Східної Європи. Завдання та організація воєводських інспекцій охорони природного середовища у Польщі. Взаємодія на прикордонних територіях України і Польщі.

2.1.3. Нормативні навчальні елементи з модуля 3

87. Екологічні аспекти.
88. Принципи загального управління якістю (TQM).
89. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO).
90. Головна функція системи ISO.
91. Стандарти серії ISO 14 000.
92. Стандарти серії ISO 14001.
93. Стандарти серії ISO 14004.
94. Первинний екологічний аналіз.
95. Методи збору інформації.
96. Розробка екологічної політики організації.
97. Планування екологічної діяльності.
98. Ключові моменти планування.
99. Впровадження системи управління навколишнім природним середовищем.
100. Аналіз системи управління навколишнім природним середовищем.
101. Удосконалення системи управління навколишнім природним середовищем.
102. Розробка програми досягнення цілей.
103. Документальне оформлення системи управління навколишнім природним середовищем.
104. Структура документації системи управління навколишнім природним середовищем.
105. Проект Тасіс ЄС.
106. Базельська конвенція.
107. Основні задачі конвенції.
108. Шляхи Тасіс ЄС.
109. Категорії відходів.
110. Досвід країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) в екологічному управлінні.
111. Екологічне управління в країнах Центральної і Східної Європи.
112. Децентралізація управління навколишнім природним середовищем в Європі.
113. Роль судів. Прокурорський нагляд.
114. Координація в питаннях встановлення екологічних стандартів.
115. Інтегрована екологічна політика.
116. Формулювання екологічної політики.
117. Адміністративний статус державних органів екологічного управління в країнах ОЕСР.
118. Директиви про свободу доступу до інформації щодо довкілля.
119. Національні агентства охорони довкілля.
120. Адміністративно-командні методи управління.
121. Ринково-орієнтовані демократичні методи.
122. Державна Інспекція Охорони Середовища у Польщі.
123. Функції воєводських інспекцій охорони природного середовища.
124. Структура воєводських інспекцій охорони природного середовища.
125. Взаємодія на прикордонних територіях Польщі й України.
126. Карпатський Єврорегіон.

2.2. Семінари, контроль-кологвіуми та інша діяльність за науковим спрямуванням (18 годин)

Теоретичні основи управління. Державне управління екологічною діяльністю в Україні. Міжнародний досвід в управлінні навколишнім природним середовищем. Закріплення раніш засвоєних навчальних елементів.

Загальна сума навчальних елементів – 29.

2.3. Наукова, аудиторна та позааудиторна складова дисципліни (18 годин)

Аналіз принципів і функцій управління. Дослідження процедур процесу управління. Розробка управлінського рішення і вимог до кадрів управління. Дослідження принципів підбору кадрів управління. Аналіз стилів керівництва. Організація роботи колективу. Оцінка ефективності системи управління.

Дослідження системи спостережень за станом навколишнього природного середовища України.

Аналіз стандартів серії ISO 14 000. Дослідження та вдосконалення системи управління навколишнім середовищем. Міжнародний досвід в управлінні навколишнім середовищем, у розбудові екологічного управління. Кількість навчальних елементів – 32.

3. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ**3.1. Узагальнені знання з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності****З модуля 1**

- 3.1.1. Предмет, цілі та методи управління, їх класифікації та організаційні форми.
- 3.1.2. Принципи і функції процесу управління.
- 3.1.3. Принципи побудови структури управління, її елементи, вертикальні та горизонтальні зв'язки між ними.
- 3.1.4. Класифікацію кадрів управління, вимоги до них і принципи їх підбору.
- 3.1.5. Склад апарату управління, компетенцію органу управління.

З модуля 2

- 3.1.6. Перелік функцій державного управління в сфері екології.
- 3.1.7. Функції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.
- 3.1.8. Завдання, права і підрозділи Державної екологічної інспекції.
- 3.1.9. Принципи, завдання й об'єкти громадського контролю.
- 3.1.10. Організаційну структуру служб ОНПІС на обласному рівні.
- 3.1.11. Завдання Обласних екологічних інспекцій.
- 3.1.12. Систему спостережень за станом НПСУ.

З модуля 3

- 3.1.13. Загальні вимоги ISO серії 14 000 до системи управління навколишнім природним середовищем.
- 3.1.14. Особливості управління екологічною діяльністю в країнах світу.
- 3.1.15. Досвід країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у розбудові екологічного управління.
- 3.1.16. Особливості управління природоохоронною діяльністю в країнах Центральної і Східної Європи.
- 3.1.17. Національні агентства охорони довкілля.
- 3.1.18. Принципи і призначення проекту Тасіс ЄС.

3.2. Узагальнені вміння з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності**З модуля 1**

- 3.2.1. Розробляти план своєї діяльності із застосуванням методів управління.
- 3.2.2. Формулювати вимоги до кадрів управління і застосувати на практиці принципи підбору кадрів управління.
- 3.2.3. Складати основні документи, що регулюють роботу апарату управління.
- 3.2.4. Працювати з технікою управління, виконувати правила документування і документообігу.
- 3.2.5. Нормувати управлінську працю.

З модуля 2

- 3.2.6. Називати складові апарату державного управління в екології.
- 3.2.7. Перелічити функції державного управління в екології.
- 3.2.8. Визначати завдання Головного управління регулювання використання природних ресурсів та державного екологічного контролю.
- 3.2.9. Організовувати штаби громадських інспекторів, окреслювати завдання й об'єкти громадського контролю.
- 3.2.10. Формулювати завдання Обласних екологічних інспекцій і організовувати роботу районної служби ОНПІС.
- 3.2.11. Характеризувати систему спостережень за станом НПСУ.
- 3.2.12. Визначати об'єкти спостережень різних міністерств і відомств України.

З модуля 3

- 3.2.13. Розробляти екологічну політику організації згідно ISO 14 000.
- 3.2.14. Впроваджувати систему управління навколишнім середовищем ISO 14 000.
- 3.2.15. Узагальнювати міжнародний досвід по управлінню екологічною діяльністю.
- 3.2.16. Застосовувати досвід країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) в екологічному управлінні.
- 3.2.17. Використовувати особливості екологічного управління країн Центральної і Східної Європи в Україні.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Богаров М. К. Наука управления: новый подход. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
2. Водачек Л., Вадачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии: Пер. со словацкого. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.
3. Екологічне управління: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
4. Збірник методичних рекомендацій про державний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства. – Чернівці: Зелена Буковина, 1996. – 248 с.
5. Модернізація виробництва: системно-екологічний підхід: Посібник з екологічного менеджменту / Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Навроцький В. М. та ін. – К.: СИМВОЛ-Т, 1997. – 245 с.
6. Организация управления в условиях рыночных отношений: Учебно-методическое пособие. – К.: МЗУУП, 1993. – 28 с.
7. Организация управления в экологии. Программа и методические разработки. Сост. Н. В.Максименко. – Х.: ХГУ, 1997. – 23 с.
8. Правова база з питань екології та охорони природного середовища. Збірник нормативно-правових актів / Укладач Камлик М. І. – К.: Атіка, 2001. – 632 с.
9. Программа действий по охране окружающей среды для Центральной и Восточной Европы. Одобрено на конференции министров по защите окружающей среды. Люцерн, Швейцария, 28-30 апреля, 1993 г., OECD and World Bank, 1995. – 146 с.
10. Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. – К.: ВЕГО «МАМА-86», 2003. – 160 с.

Додаткова:

1. Амрин Г., Ритчи Дж., Моді К. Организация производства и управления в американских корпорациях: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1991. – 177с.
2. Акофф Р. Планирование будущего корпорации. – М., 1985. – 74 с.
3. Можно ли управлять предприятием вместе? / Под ред. И. П. Фаминского и А. И. Наумова. – М., 1990. – 217 с.
4. Моисеева Н. К., Анискин Ю. П. Современное предприятие. Конкурентоспособность. Маркетинг. Обновление. – М.: 1993. – 274 с.
5. Нельсон Б., Экономі П. Умение управлять для «чайников». – К.: Диалектика. 1997. – 322 с.
6. Новая технология и организационные структуры: Пер. с англ. / Под ред. И. Пиннингга, А. Бьюитандама. – М.: 1990. – 269 с.
7. Оучи У. Методы организации производства: японский и американский подходы. – М., 1984. – 184 с.
8. Питерс Т., Уотерман Р. В поисках эффективного управления. – М., 1986. – 343 с.
9. Пригожин А. И. Перестройка: переходные процессы и механизмы. – М., 1990. – 159 с.

Розробники програми: проф. Некос В. Ю.,

доц. Максименко Н. В.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

доц. Задніпровський В. В.

(Державне управління екології та природних ресурсів в Харківській області,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

